

## A MAGUNK KENYERÉN

Szép cím, Kassák verscímének kicsit változtatott formája. Inkább a törekvést fejezi ki, semmint a valóságot. Ez az összefoglaló többes szám nem fedi a kötet tartalmát. Az új kötet, mely a *Költők egymás közt* példájára készült, korántsem olyan egyenletes szintű, mint az elődje volt, melyben minden különbözőség ellenére is úgy tűnt, hogy költői nemzedék jelentkezett, mégha kiadói munkával tervezett-szervezett antológiával is. Itt most a szerzők időben is jócskán széthúzóttak (a negyvenet jóval meghaladó és a húszéves is együtt van). S vannak itt régi verselők, akik már évtizede, sőt régebben jelentkezettek sűrűn és makacsul a szerkesztőségeknél, s vannak, kiknek csak fölbukkanását láttuk még itt-ott. Sajnos, most is megismételhetjük régebbi véleményünket: az antológia a középszer menedéke, az önállótlan hangú és tehetségű szerzők kedves megjelenési formája és helye. A magunk kenyere is sok igazoló példát adhat. Kévesebb itt a jól karakterizálható egyéniség, az eredetiséget adó versíró. A kötet színvonalát, sajnos, ez a közép szint adja. Azok, akik itt figyelemre méltók, már bekerülhettek volna az előző antológiába. Az itteni véletlenül való együvé kerülést jól mutatja, hogy míg amott sorát adhattuk azoknak, akik nemzedékük önszemléletéről, ars poeticájáról, hely- és föladatkereséséről beszéltek, itt alig találjuk nyomát ennek. Amott a többség volt egyenrangún tehetséges, itt három-négy név említhető csak. Ha a Szépirodalmi Kiadó a fiatalok, az indulók fórumának és bemutatásának szánta ezt az antológiásort, akkor ez a kötet visszalépés, az előző antológiából joggal kimaradtak fölvonultatása.

De ne legyünk telhetetlenek, az a néhány név, mely valószínű, hogy megmarad az irodalomban, nagy nyeresége ennek az antológiának.

A típusok — a fentiek mellett is — sokban hasonlóak az előző kötetére. A legkézenfekvőbb költői mondandó a gyerekkor világa, a rá való emlékezés sokuknak szinte egyedüli témája. *Szabó Sándor* leginkább erre réved vissza, *Horváth Lajos Családi fényképe* is ennek a világnak pontos rajza, jól látható, hogy csak élmény még, de nem igazán vers, költői téma. *Bertók László* is innen táplálja kicsit meghatározatlan „hitét” és idegyökerezik közösségi vágya is, mit legprogramosabban ő ír versbe. (Annyira, hogy csak a mondandóra figyel, a formával elég mostohán bánik.) Azt mondtuk, hogy a legkézenfekvőbb téma ez az indulóknak, de a legkönnyebb ellenállást is jelenti, passzív visszapillantást az élményekre, mit kisebb-nagyobb lírai fogással könnyen versbe lehet venni; hagyománya van az effajta líra befogadásának, s egy kicsit önbecsapásnak is számít. Eltereli a figyelmet a megmegújuló élmények önálló költői kifejezéséről, értelmezéséről, s bizony nagy a veszély, hogy az induló költő megmarad még tízéves költői pályafutása után is ennek az élménynek variálgatásánál. (Példa van bőven ebben az antológiában is.)

Fiatal költőinkről írva többször megemlítettem és megemlítette más is a József Attila-i áthallásokat. Mégis újra említem, mert itt néha nem csupán a példaadóra való rátalálásról van szó, hanem utánzásról is (pl. *Suhai Pálnál*, *Kassai Ferencnél*). Rejtettebb a mai magyar költészet példáinak hatása, de *Váci Mihály*, *Nagy László*,

Juhász Ferenc kezényoma és hatása szép sorban kimutatható. Ez utóbbi természetes is, de örömről akkor az igazi, amikor az elváló mozdulatokra lelhetünk. S ilyenekkel találkozhatunk Dobai Péter, Werbőczy Antal, Ízes Mihály, Veress Miklós írásaiban.

Közülük Dobai Péter leginkább a maga nyelvén beszélő költőegénység, aki mestersége eszközeit vette vizsgálat alá, mielőtt azokat versben kipróbálta volna. Versei — ezek a „szöversek” — arról tanúskodnak, hogy a költészetet az alapoktól kezdve kívánja újrarakni a maga konstrukciója szerint. Tág és tájékozott filozófiai fölkészültsége bukkan föl akárhány írásában, tervszerű nyelvi készülése párosul a világ dolgainak lényegére koncentráló figyelmével. Ars poetica célja: megismerni a világot. Az első olvasásra furcsa, szavakra tördelt verseiben a költői mondandót csak erős asszociációkkal lehet követni. A szó földézte képzetet az olvasónak kell továbbgondolni. Szoktatni kell magunkat ehhez a költészethez. Talán e kötet legjobb darabja a *Pro Patria az Eötvös gimnáziumban* című verse, melyben szép szóra torlódik, s velük ez ifjú nemzedék tudatában éppígy torlódik össze a történelem. Hangulatát, de tudati súlyát is idézi annak a gondnak, mit nemzedékének jelent e történelemben való belépés. (Horváth Lajos Új Déva vára című írása is e vonatkozásban idézhető, de ő egy lírizált történelemleírást ad csupán.)

Dobaival rokonítható — gesztusaiban — Werbőczy Antal. „Montázsverseiben” ő is erősen az asszociációkra építő költőnek mutatkozik. Nagy valóságdarabok, erős hétköznapiság villannak föl írásaiban. A valóság a végső célja s ihletője. Az, hogy szenvedni e megismerést, verset présel ki belőle. Hétköznapisága nem pongyolaság, „félünk a nagy szavaktól!” — írja le magatartása kialakító szándékát.

Ízes Mihály talán a legellentmondásosabb alakja az antológiának. Költői öntudata néha már a póz határait súrolja. Típusos jelenség, aki gyors mozdulatokkal Váci Mihálytól kezdve Koncz Zsuzsáig mindenkinek verset ajánl és verset ír, Illyést, Fábry Zoltánt és Veres Pétert éppígy példaadónak tekinti, mint egyívású kortársát. A népdalt, népköltészetet szeretve, folklorisztikai elemekkel zsúfolja tele verseit, s gesztusa itt alig-alig választható el a divattól. De őszinteségében sehol sem kételkedhetünk. József Attilától eltanulja az osztályharcos frazeológia használatát, és verset ír a márciusról, nem félve a szólamosságtól, bár nem is kerüli el azt. Minden tárgyát valami túlzó szenvedélyességgel adja elő, de minden tárgya önmagában gyökerezik. S mindezt dicséretére említhetjük föl; szenvedélye és széles figyelme a legemberibb életmozzanatokra, a mélyről jöttek elhivatottságában való hite, olyan költői hozadéka, mely átlendíti gyöngébb írásait is az érdeklődés körébe.

Veress Miklósról elfoglultsággal írhatnánk, hiszen e folyóirat hasábjain indult. Mégis inkább csak örömmel írunk róla a „beérkezés küszöbén”. A legtöbb önarcképet író költő ő itt, és ez az önmagára figyelő költői alkat szép versek szülője. Nem poézisbeli képzelet csíholja ki a verset, hanem nagyon is fizikai fájdalom, mit szép szóval keretez s így megszüntetni óhajt. Az egyéni sérülés az emberiség sérülésévé tágul, így ha szól, önmagát adva szól a nagyobb közösség is. Talán senki ez antológiások közül nem figyel úgy a költői képre, mint Veress Miklós, nyelvi ereje és találékony-sága tehetsége biztos jele.

S a többiek? Nehéz dolog úgy írni róluk, hogy igazságtalanoknak ne látszanának. Talán csak *Nádasdi Éva* fölfokozott érzékenysége, egy nagyon szép sirató hangú énverse emelhető még a fontiekhez. Ő valóban tehetséges egyéniség. *Czigány György* műveltségélményeit adja vissza verseiben, ezekben a finom rajzokban; nem a primér élményre, hanem nagy zenei, művészeti alakok megértésére hangolódik. *Vasadi Péter* lány, érzelmes lírát művel, egy kicsit megfoghatatlan költői szándékkal. *Kassai Ferenc* egyik versének címe: *Epizód*. Úgy tűnik, hogy ő csak epizódokat ír erősen érdektelen írásaiban. A cselekvő befolyásolás, mit önvallo-másában a költészet földadataként megjelöl, messze van az ő írásaitól. *Nádor Tamás* versfrazeológiája rendkívül markáns, a költői öntudattal nála sincs baj, de végül is csak e frazeológia különössége marad meg, a kifejezésre törő mondandó nem nagyon. Az ő önvallo-mása a legirodalmibb, inkább vers, mint versei. *Sorbán Szabó Zoltán* a hetykeség-

érzésből ír verset, szinte bele is merevedik ebbe úgy, hogy néha csak az alkalmiság szintjéig jut el, pedig tehetsége többre is futná. (Suhai Pálnál is találkozhatunk e magatartás gőrcseivel a versben.) Szabó Sándor némely írása nem érett a közlésre.

Itt is, mint az előző antológiában, idősebb s nevesebb kortársak adnak útravalót egy-egy szerzőnek. E gesztus kezd újra meghonosodni, kívánjuk, hogy legyen belőle szép szokás, mint egykor volt még a századelő idején. De csak úgy van értelme, ahogyan Juhász Ferenc, Kormos István, Csoóri Sándor műveli ez útra bocsátó műfajt: túlzások nélkül. (*Szépírodalmi*, 1971.)

ILIA MIHÁLY

## KORMOS ISTVÁN: SZEGÉNY YORICK

Kormos István kötete a megközelítés sok lehetőségét kínálja. Akiben erős a teoretikus hajlam, a szürrealizmus és a népiség összeforrtatásának új törvényeit fedezheti fel benne. Példákra találhat, amelyek Nagy László ismeretében is tanulságosak, mert a népmesei fogantatást közvetlenebbül mutatják. Kifizetődne itt a filológusbúvárkodás is, mert a korai versek eredeti s átdolgozott alakjának egybevetése a fejlődés titkaira deríthetne fényt. Volna megfontolnivalója az irodalomtörténésznek is: az a furcsa tény például, hogy Kormos tudatosan vállalja és természetesen aknázza ki nemcsak a József Attilától, de a Sinkától örökölt stilisztikai hozományt is. Azokat az elemeket, amelyek meggyőzően társíthatók. Jó alkalom volna ez a szép gyűjtemény annak a konok poétikának a hatálytalanítására is, amely ízig-vérig mai költők korszerűségét azon méri, hogy elszakadtak-e eléggé a tájtól s a közösségtől, amely őket felnevelte. Az anyagon tehát és nem a versek erején, gazdagságán.

Es indulhatunk ama kérdés felől is, mért hallgatott el Kormos István 1947-ben első kötete, a *Dülöngélünk* megjelenése után? Bennünket ugyan ezúttal is a versek természete és szépsége érdekel, de — túl a dogmatizmusra vetődő árnyékán — az előbbi kérdésnek van egy sajátosan szakmai vonatkozása is. Kormos István ugyanis nem az a fajta költő, aki a „minden vagy semmi” lázában ír, aki a költészet világalakító szerepének erős hitével alkot. *Leltár* című versében ugyan felpanaszolja, hogy „Azt hittem, ebben-abbán lesz szavam, / nem országos, csak egy embernek szóló”. De hogy kismémték, ez a sérelem eléggé elszigetelten kap hangot verseiben. Nem válik költői ügygé. Ennél fontosabb, hogy Kormos művei, a korábbiak különösen, a verselő kedv, a ritmikai eros olyan bőségéről vallanak, amely nemcsak eszköze, de forrása is lehet az alkotásnak. A gyermekek számára írt versei talán éppen ritmusuk patakzó üdesége, változatossága révén hódítottak és hódítanak máig. Másképpen szólva: Kormos nem az a költő, aki a verset megsűfoló valóság láttán vonná le a konzekvenciát: nem érdemes írni. Hiszen a vers számára nemcsak szolgálat, hanem öröm is. Orfeuszi költő, nem a pokoljárás okán, hanem mert a dolgot, a közönyös jelenségeket az emberértvalóság mesés színjátékaiba tudja vonni, s mert ez a virtuális hatalom meg is elégti. Mért hagyta hát abba mégis a versírást?

Ha e kérdés felől közelítünk, azonnal a költői világ alaprétégehez jutunk: a mesei rétegekhez. Tudjuk, hogy líránk inkább a népballadában talált szándékához és természetéhez illő vonásokat, s a mesében inkább a babonához vonzódott, mint a tündérihez. Hogy miért, ebben az összefüggésben mellőzhető. Tény, hogy Kormos költői világképe a mesének szelídebb, békésebb, játékosabb árnyalatait asszimilálta. Nem az eszményítés érdekében, ez bizonyos, hanem természete okán. A „százados szelíd szegénység szelleme”, melyet annak idején Illyés verseiben Babits olyan meghatottan fedezett fel, Kormos révén jutott, juthatott volna töretlen folytonossághoz. Benne igazán megvolt a hajlam, hogy a jogaiiba szabaduló osztály jókedvével lépje át a pusztulás árkait. *Karcos torokkal* című verse például a „mesebeli János” szerep